

DEBRECZENI PROTESTÁNS LAP.

AZ EGYHÁZ ÉS ISKOLA KÖRÉBŐL.

<p>Szerkesztőség: hova a lap szellemi részét illető minden küldemény intézendő N.-Péterfia utca 348 szám.</p>	<p>Megjelen havonként háromszor, 5-én, 15-én és 25-én egy, illetőleg másfél iven. Előfizetési ár egész évre 4 frt., félévre 2 frt., Hirdetések díja: 100 szóig 1 frt., 200 szóig 2 frt., a másodszori hirdetésnél 100 szóig 80 kr. harmadiknál 70 kr. Bélyegdíj minden hirdetésnél külön 30 kr.</p>	<p>Kiadó hivatal: hova a lap anyagi dolgaira vonatkozó minden közlemény és küldemény intézendő, Kis-Mester utca 1382.</p>
--	---	--

Pünköszt ünnepén.

Az apostolok a Szent-Lélek kitöltetésének s a ker. anyaszentegyház megalapításának ezen örömnepén magyar ref. egyházunkban mily sok buzgó hívő lélek hangoztatja dicső emlékü első koru reformátoraink egyike Batizi András által készített ama pünköshti énekverset: Jövel Szent Lélek Ur Isten! Gerjeszd fel szivünkben szent szerelmednek tüzét, Rontsd el a gyűlölséget, Hogy mi egyesek lehessünk Isteni szerelmedben. — Jövel mi lelkünknek nagy vigassága!

Valóban alig volt időpont magyar ref. egyházunk életében, a midőn nagyobb szükség lett volna az egységre, egymás megértésére, a Szent Lélek benső munkájára, mint épen korunkban.

Reformált egyházunk egy nagy fontosságú esemény bekövetkezte előtt áll. Az alkotmányozó nemzeti zsinat megtarthatására a királyi engedély megadatott s annak helye és ideje meg van határozva, ki van tűzve. — Tehát egy régi óhaj és vágyakozás teljesült be, melyet egyházkerületeink évtizedeken keresztül egyenkint és összesen lankadatlan reménységgel és meg nem szünő buzgalommal sürgettek és kérelmeztek. Ugyanis történelmileg nyomról nyomra kimutatható, hogy azon idő óta a midőn le kellett mondani a budai zsinat kánonai szentesítésének kieszközöltetéséről, a midőn tehát minden remény elenyészett, hogy azokra nézve a szentesítést megnyerni lehessen; új zsinat tartása felett kezdtek gondolkodni egyházunk vezérférfiai.

Már az 1837. és 40-ben tartott konventek jegyzőkönyvi nyilvánosan arról tanuskodnak, a tiszáninneri ref. egyházkerület 1846-ban pedig már (poroszlói gyűlés szept. 24. 189. sz.) határozottan kifejezte, hogy mi legyen egyházunk sürgős feladata „Mozduljunk ki — ugymond — s kezdjünk új harcot és küzdjünk állhatatosan, küzdjünk nem többé a lelkiismeret szabadságának elfojtására irányzott ostromok visszeverésére: de küzdjünk a rendetlenség, rendezetlenség s törvénytelenüliségnek protestáns

egyesületünk saját keblében marczangló hydrájával.“ „Ne engedjük álokoskodásokkal elaltatni magunkat, mintha zsinattartásra még megérve nem volnánk.“ „Bizony az éhező egyszerre meg van érve a megelégtetésre, a szütkölködő az alamizsna elfogadására, a szerencsétlen a megszabadíttatásra.“

Tudjuk, hogy az 1848. és 49. években is minő mozgalom indult meg e téren, de a melynek az egyházmegyék más fordulatai miatt kedvező eredménye nem lehetett. — Az 50-es években is, midőn az absolutismus sötét korszaka következett be prot. egyházunkra is, minden alkalommal, midőn bátor szavát az egyház felemelte, folytonosan csak azt hangoztatta, hogy helyezzessünk vissza az 1848. előtti törvényes állapotba s a zsinat tarthatására a kegyelmes engedély mielőbb adassék meg.

Még az 1855. évben a két — prot. felekezet részéről Bécsben megjelent bizalmi férfiak is — kik ott május 17., junius 18-ig 23 gyűlésben tanácskoztak s a kik ott a mint e tekintetben is halhatatlan érdemű Szoboszlai Pap István tiszántuli ref. püspök a miniszter előtt tartott beszédében kifejezte: nicht als Vertracter unserer Kirche macht als Beglaubigten und Bevollmächtigten unserer Glaubensgenossen, sondern als einzelne Privaten — szólottak és nyilatkoztak: Török Pál akkori esperest legelső indítványára mindnyájan egyezőleg elfogadták és nyilatkoztatták, hogy az egyházszervezetbe a zsinat mint állandó törvényhozó organum beillesztendő s az minden 5 vagy 6 év múlva tartható legyen, felsőbb engedély kikérése nélkül, és legyen a corpus evangelicorumot representáló, a synodust helyettesítő évenként összejövendő general konvent vagy bármiként neveztessek az.

A későbbi időből keletkezett feliratok is mind azt hangoztatták, hogy zsinat tartására van mulhatlanul szüksége a prot. egyháznak, és ezt mind a 8 egyházkerület egyezőleg nyilvánítja az 1859. évi szept. nyílt parancs ellenében. Az 1860. év január havában a Bécsben járt küldöttség naplója és Ő Felségéhez intézett kérvénye szintén erről tanuskodnak.

Most tehát valahára az annyira óhajtott és sürgette czélnál vagyunk! Használjuk fel e kedvező időpontot és alkalmat egyházunk javára és boldogítására.

De tisztelettel és méltányossággal viseltessünk azért azon egyházi férfaink aggodalmi irányában is, kik nem épen örömezt lépnek a zsinati törvényhozás csarnokába s bizonyos félelemmel tekintenek a jövő elé, mintegy remegnek attól, hogy hátha a budai zsinati jelenetek ismétlődnek, a mikor mint ellenséges táborok állottak a pártok egymással szemben s kiméretlen szemrehányásoktól hangzott fel nem ritkán a gyűlési terem!

Hála a műveltség közszellemének, mert olyan harczoktól és küzdelmektől nem félhetünk. Abban még a zsinat tartásának jelenben leghatározottabb ellenesei is egyetértenek, hogy nagyobb rend és összhangzat, szilárdabb összetartás és közreműködés kívánatik egyetemes ref. egyházunk jövőjének biztosítására, mint a minőt a mostani 5 egyházkerület szétszakadozva kifejthet, csak ott van az eltérés és különbség, hogy némelyek ezt az egységet egyszerűleg határozatképes konvent felállítása útján már elérhetőnek vélik, s így kevesebb anyagi áldozatok meghozatalával, mint a minőt egy alkotmányozó zsinat megtartása mulhatatlanul igényel; mások meg azt hangsúlyozzák, maradjon még későbbi időkre a zsinat, midőn az egyház és állam egymáshoz való viszonyának kérdése, valamint a felekezeti egyházi és iskolai szükségek fedezetének módzatai mind megoldva lesznek az állami törvényhozás útján. De miért mellőzni a történelmi fejlődés útját az alkotmányosság elveit s miért még tovább is várni és mindig csak várni, midőn az idő a nélkül is előhaladt s veszélyek fenyegethetik egyházunk kisdud hajóját a könnyen háborgásnak indulható tengeren? De meg is vagyunk győződve, hogy épen azon férfiak, kik eddig aggodalommal és félelemmel tekintettek a zsinat elé, most midőn egyetemes egyházunk rég óhajtott vágyának teljesültét látjuk, mint alkotmányos érzelmű egyének kész szívet meghajolva a nagy többség nézete előtt: ők is sietnek munkájukkal, bölcseségökkel és ismereteikkel építeni egyházalkotmányunk szervezetét. Mondjuk azért egyező akarrattal: Áldott Szent Lélek reánk szállj. Minden hidegséget üzz el, Ama mennyei szent tüzellel.

S ezen pünkössti eszme-futtatásomat hadd rekesszem be reformált egyházunk egykori dicsekedésének és büszkeségének Szoboszlai Pap István püspöknek a zsinat tartására 1855-ben június 12-én Bécsben nyilvánított ama nézetével: „*Én a zsinatot óhajtom, csak hogy világi indulatok letételével, mellékes érdekek eltávolításával, különösen előjogok s uralkodásvágy távoltartásával, evangyeliomi szellemtől, szeretettől áthatottan; egyedül Isten dicsősége, vallás erkölcsisége, egyház érdeke iránti hajlamtól égve lépjenek abba a tagok; s mint az összes egyház egy test a*

Jéusban és Jézusnak teste: úgy ők mint az egyház egy részének képviselői egy testnek nézzék magokat. Meg kell tehát mintegy előre fürödniök, hogy minden gyarlóságtól megtisztuljanak, megfürödniök nem földből ömlő vízben, hanem a jézusi szeretet szellemi, mennyei sacramentoma szent fürdőjében.“

Imádkozzunk a Szent Lélek kegyelmes ajándékának kitöltéséért!

Tóth Sámuel.

Középiskolai tanárképzés.

(Folytatás és vége.)

Nincs miért csináljak titkot azon meggyőződésből, hogy a legnagyobb hibát követtük el mi, magyarországi reformátusok akkor, mikor a legközelebb mult években a helyett hogy u. n. jogakadémiáinkat vagy legalább azok legnagyobb részét kardcsapás nélkül feladtuk volna s a megmaradt erőt fordítottuk volna theologiai intézeteknek bölcsészeti tanárszékekkel erősítésére, óriási magunk megerőltetésével újra tataroztuk e roskadozó akadémiákat, csak azért hogy im — alig pár év mulva — ismét fenyegetsen bennünket az elvesztésök feletti — nem teljesen indokolt — aggodalom. Ismerem és teljesen tudom méltányolni azon okot, mely e tettünkre döntő befolyással volt, s mely nem más, mint hogy „az egyház felségelésében sokat áldozott, az egyházkormányzatban egyenjogú világi elemnek legalább egy része iskoláinkban nyerje szakképzését is“, mely iskolák, mint a melyek kizárólag egyházi kormányzás alatt állanak, nem engednek nagyon könnyen állami befolyásoknak s így jöhetnek oly körülmények, melyek közt egyedüli biztos terjesztői lesznek a megvesztegetetlen jogtudomány; csak a felől vannak erős kétegyeim, van-e ez argumentumnak akkora súlya, hogy egymagában letudja nyomni a vele szemben felhozható s szintén komoly számba vétetésre igényt tartó okok sokaságát.

Első és legfőbb ezek közt, a mit azóta magunk is igen beláttunk, hogy a gymnasiumra közvetlen rá épített jogakadémia által adott képzés nem kielégítő, és pedig annyira nem, hogy ép e nagy fogyatkozás felismertetése miatt ott áll a dolog, hogy az államhatóság saját — bölcséleti szak nélkül tengődő — jogakadémiáit is beszüntetni készül, nem hogy a mieinket szándékoznék megkiméni. — Mit teszünk már most? 5 bölcsészeti cursus állításába fogunk bele vagy csakugyan feladjuk a jogakadémiáinkat? Hát a már megválasztott tanárokat hova tesszük? hát a netalán azóta szerzett alapítványokkal mit tevők leszünk? Pedig ha azt várjuk, hogy ideiglenesen beszüntetve egyik-másik jogakadémiánkat, tőkésítjük a jövedelmet mind addig, míg egy kellően berendezett jogakadémiát birunk fentartani, akkor jó sokáig várhatunk, mert nem hiszem és nem is kívánom, hogy a bölcs. képzésnélküli jogakadémiák kora még egyszer felderüljön.

S ennek annyira természetes az oka, miszerint szinte bámulni lehet rajta, hogy még ha a kormány nem kívánta volna is némely bölcsészeti tárgyak tanítását a jogi dolgok mellett, hogy fektethetünk akkora súlyt mi protestánsok ezeknek az akadémiáknak — egyik legkitünőbb hitsor-

sosunk kifejezése szerint „vén gymnasiumoknak“ — fentartására? Hiszen nekünk lételünknek úgy szólván egyetlen feltétele, hogy miveltebbjeinknél honos legyen a tudományosan képzett, önálló meggyőződés és az alaposan ítélő, oknyomozó értelem s eszközölheti ezt a gymnasiumi tanfolyamra rögtön következő, szintén compendiumok betanulásán alapuló szakképzés? Nem bizony az; — mondjuk ki nyiltan, hogy ügyvéd mestereket lehet ugyan képezni a fenálló rendszer mellett is a jogakadémiákban, de jogtudósokat nem, ha csak a kiválóbb tehetség az iskolai oktatás daczára fel nem küzdi magát.

Azt mondjuk, hogy hiszen tanulnak ezek philosophiát! Sőt valóban úgy látszik, hogy vannak, kik komolyan hiszik, hogy a philosophiának egy-két tanár általi taníttatásával, vagy plane a gymnasiumba beszorításával is elég van téve minden lehető jogos kívánságnak. Pedig „ha az ifju az u. n. akadémiái pályán, egy rövidletbe foglalt Hegel — vagy Krug vagy nem tudom kifele rendszerből megtanulta a bölcészetet: elértük-e vele célunkat? Mi azt hisszük: igen. Hogy a mint ez vázlatban fejébe (azt hiszem, legfelebb emlékezetébe) vette a tudományt, megadtuk neki az egész életére a viaticumot. Ha pap lesz, nem lesz obscurans vagy nihilista, — ha ügyvéd, vagy bíró lesz, fensőbb irányu emberré s a szó nemesebb értelmében jogvéddé fog válni. Mert a bölcészet, a fensőbb vagy tudományos élet kulcsa kezében lesz. Vajha így lenne; de egészen másképp üt ki rendesen a dolog. A rendszer aphoristikus tételeit, általánosságokba foglalt s felületese kifejtéseit s az azok által szereztetni vélt meggyőződést egy fuvalattal teszi semmivé, egy materialista természettudós, egy Comte Ágost és Littré egy Maleschott és Löwenthal könyve. Az egy rendszer embere nem állhat meg többé keskeny látkörével s merev tételeivel. Az a bölcészet, mely a theologus, a jogász és általán szólva a fensőbb műveltségűek meggyőződését kíváná a spiritualismusnak vagy idealismusnak biztosítani, s lehetőleg ily irányban vezetni, tartozik megmérközni a természettudomány fegyvereivel, elmenni annak szélső határáig, hol aztán a lélek saját bensőjéből, saját törvényeiből számít és okoskodik egész addig, hol a hit régiója kezdődik. — Mai nap a természettudomány nem csak elszakadt a bölcészettől — t. i. attól, a mit mi értünk e szón — hanem irtó háborut is folytat ellene.“ (Imre S. prot. főisk.) Nem segítünk hát — úgy szólva — semmit a bajon, ha csak arról gondoskodunk, hogy a gymnasiumot végzett ifju philosophiát is tanuljon. A baj sokkal mélyebben van és sokkal nagyobb. — A baj az, hogy főiskoláink sem annyit nem adnak az ifjunak, sem pedig a mit adnak is nem úgy adják, hogy működésök eredményeül valódi tudományos gondolkozással s önálló meggyőződéssel bíró egyén válnék az ifjuból. E bajon segíteni csak úgy lehetne, ha mint Kerekes már 1837⁷/₈-ban indítványozta tanterv javaslatában, a szaktantárgyakból csak azoknak compendiosus betanulására köteleztetnénk az ifjak, a melyek a gyakorlati működés alapfeltételei gyanánt okvetlen szükségesek, a többi, mint szinte bölcseletszaki tárgyak szabad választás alá esnének ugyan, de ezekből is bizonyos óraszám hallgatására minden ifju köteleztetnék, gondoskodva lenne e tárgyak teljesen egyetemi színvonalon álló előadása, illetőleg tanításáról s a mi természetesen mindezeknek alapja, a jogi és theologiai akadémiák mellett jól berendezett bölcészeti szakról. Csak akkor nézhetnénk

nyugodtan a jövő elé, csak akkor lehetnénk biztosak abban, hogy fejlődő ifju papságunk ki fogja állani a versenyt más felekezetek egyetemi képzésben részesülő papjaival, sőt csak akkor reményelhetnénk azt is, hogy a jogi képzés szabályoztatása folytán nem fogja az ifjuság ide hagyni a mi akadémiáinkat, melyekben céljainak megfelelő képzésben nem részesülhet.

Egy bölcseleti szaknak berendezése tehát, bár ha másképp nem lehetne, egyelőre szűkebb korlátok közt, az én véleményem szerint életfeltétele a magyar ref. egyház virágzó állapotban fenmaradásának s a már is itt-ott mutatkozó bajon egyes philosophiai tanszékek felállítása semmit nem segít. — De ugyancsak egy ily philosophiai kar felállítása módot ad a tanárképzés sikeres eszközlésére is.

A jelenlegi állapotok szerint t. i. a ki theologiai pályára szánja magát, a 4 évi cursuson felül legalább még 3 évet okvetlen számításba vesz a parochiához juthatásig. A káplánkodás pedig — valljuk meg — legtöbbszörre nyomorúság. Alig ad az élelmezésen kívül tisztességes ruhára valót. Nincsen benne semmi lehetetlenség, hogy jobb tanítványaink közül, kik — ne feledjük ki a számításból — már eddig is 4 éven át hallgathattak 6—8 órán philosophiai és paedagogikai tárgyat, akadjon elég számmal olyan, ki nem akarva pappá lenni, a káplánsággal eltöltendő 3 évet rá szánja a tanárságra készüléshez, ha megkapja a főiskolától azt a javadalmat, mit megkapna falun, mint káplán. De más felől — s ép e ponton látom legfontosabbnak a dolgot — az előjárásnak módjában áll e javadalmat meg, vagy meg nem adni, az illetőt — és pedig nem a gymnasiumot végzett ifjonczot, hanem a már felsőbb tanfolyamot is végzett ifjut — vagy már ekkor elutasítani a tanári pályáról, vagy elutasítani később, az eltöltött segédtanári év után. Vagyis, ezen eljárás mellett lehetővé lenne a középszerűn jóval felül emelni a tanári qualificatio mértékét, meg lehetne jól válogatni az embert s gondoskodva lenne teljes mérvű kiképzéséről. A kinek sikeres működése iránt legkisebb kétely is merülne fel, azt lehetne alkalmazni a végzett szakpályán s nem engedni tanárrá lételét. Meg lenne tartva az eddigi jó, az előjáróság teljesen ismert egyének javából válogathatna s ki lenne pótolva az eddigi fogyatkozás.

Részletekbe menni e tárgy körül ez alkalommal sem hely, sem idő. Talán majd máskor valamikor azt is megteszem. Csak azt akarom szives olvasómnak ismételve figyelmebe ajánlani, hogy mióta a volt bölcseletszaki tanszékek a gymnasiumokba olvasztattak be, főiskoláinknál bár extensiv terjeszkedést látunk, nem mondhatnánk hogy azok tudományos értéke és hatása is emelkedett; — a bölcseleti szak felállítása nélkül arra is alig van kilátás, hogy tudományos intézeteink közt a régi helyzetüknek aránylagosan megfelelő állást elfoglalhassák. Középiskolai tanáraink képzésének sürgős és kényes ügye is nagyon előtérbe van tolvá. Az nem látszik valószínűnek, hogy míg a tanári pálya kizárólagos kenyérpálya marad, elkerülhetők legyenek azon misériák, melyeket a temérdek anyagi eszközzel rendelkező állam sem tud elhárítani. Más felől a mi jelen állapotunk is tarthatatlan. Legnagyobb bajunk nem a tanárképzés, hanem főiskoláink hiányossága. De ha ezen segítünk, igen könnyen elintézhetjük a tanárképzés ügyét is, és pedig valószínűleg úgy, hogy fungálandó tanáraink miatt sem igen

lesz szegyenkezésre okunk, nem licitálunk minuendo s nem lesz a tanári vizsgálat érettségi vizsgálatá.

Bár fontolná meg minél több ember, kellő komolysággal e dolgokat s ne lenne kiáltó szó a pusztában a bajainkra figyelmeztető s javítást sürgető szózat.

Békési Gyula.

Adalékok az aradi ref. egyház történetéhez és jelenéhez.

(Folytatás és vége.)

Az elutasítás még inkább fokozta buzgalmukat. Emlékeztetie méltó áldozatkészséggel — követvén az 1832. július 23. erőszakos halállal kimúlt, a régi irás szerint első törzs prot. lakos Balogh Dávid nemes példáját, ki már 1829-ben 300, később a templom fölépítésére szóbelileg 10,000 frtot hagyományozott — megnyitotta az aláírási ívet 1000 frttal Budai Jónathán, melyet a többé-kevésbé vagyonos egyháztagok 200, 100 frt s kisebb összegekkel irtak tele; és hogy az építésre elegendő pénzt gyűjtsenek, folyamodnak a tiszántuli helv. hitv. egyházkerülethez, Mária-Dorottya főhercegasszonyhoz a nádornéhoz, az erdélyi kormányzékhez. A szegényebb egyháztagok segélykéréssel bejárták az egyházkerületet, a vidéket, a megyét, a bánatot és Erdélyt. Felosztották magok közt a várost, megfogtak minden ajtó kilincset, nem tekintve rangra, nemzetiségre. A Budai Jónathán, majd Fábrián Gábor, Győri Mihály, Bittó Sándor, Nagy Sándor s több buzgó egyházi tagok tiszteletet érdemlő tevékenysége folytán, az akadályt nem ismert igyekezet nem maradt eredmény nélkül.

A tiszántuli egyházkerület 1202, majd 498, a nagyszalontai egyházmegye 264, Csató István és Sándor 200, Kun József és társa 94, a város 1200, a lelkész a hívek között 3362, Sárossy Gyula 1913, Liszt Ferencz a nagy művész 500, a makói ref. egyház 202, a hódmező-vásárhelyi 168, Bohus János 1000, neje 1088, később Nagy Sándor uradalmi ügyész közreműködése mellett Vodiáner bárótól 125, Fábrián Gábor 525, Csernovits Péter 250, báró Vay Miklós 250, Tóth Gábor 242, Budai Jónathánné 100, Hatvani Dániel, Román György 217 frtot gyűjtöttek és adtak össze. Vinkler Vilmos Jakab, Dopsa Sámuel, Oláh Gábor, Szántó Ulrik, Szőke Károly, Veres Antal, Nagy Sándor, Farkas Simon, Nagy János, Almási Pál, Balogh Imre, Nádasdy Mária, br. Lederer Antalné, Szentiványi János, Biró Imre, Dániel Antal, Rózsa Ferdinánd, Bánfy Poléxyna báróné és több más — a prot. felekezethez nem tartozó — mintegy 120 egyén tekintélyes adományait ide nem számítva.

Az egyház régen óhajtott céljánál látta magát. — Megvette Kettenstock keresztutczai házáat iskolának 1000 ezüst frton, Edelmüller uri-utczába szögellő 324 □^o területü telkét lelkészi lak s templom építhetése végett 3000 frton. Felépítette 1841-ben a parochiát, s melynek alapkövét az egyház egyik jóltevője Bánfy Poléxyna báróné 1847. ápr. 19-én tette le; — felépítette a 6° magas, 13^o1' hosszú, 7° széles templomot, — az ácsmunka nélkül 13° hosszú toronnyal együtt, az iskola épületének 1849 frttal eszközlött ki-javítása mellett — még ugyanazon évben.

A szószék, a templom belső felszerelményei jobbara egyesek s azok közt több más vallásuaknak önkéntes ado-

mányozása folytán — későbbi származásuak, a szépen összhangzó harangokkal együtt, melyek Szántai Ulrick, Bettelheim János Vilmos, Vinkler Jakab Vilmos, Dopsa Sámuel buzgó egyháztagok által szereztetve, Gózon János ácsmester költségén állítottak fel, minden díj nélkül rendeltetésök helyére, hogy hirdessék minden nemzetségnek, népnek, mire képes az ember, ha akadályok közt izmosult akaratának hajtó kereke, a tiszta evangyeliomi szeretet és vallásos buzgóság.

Ezek voltak az aradi prot. egyháznak küzdelmes bár, de szép verőfényes napjai, melyekben — mint a csiga fájdalomában a legdrágább gyöngyöket — szülte egyházas, keresztényi buzgalmának, áldozatkészségének örök emlékeztetie méltó szép tetteit! — Fájdalom, hogy mindennek az a sorsa a napalatt, a mi az óramutatónak, mely midőn eléri a legnagyobb magaslatot — mint a délpontot meghaladott nap — aláfordul, alkonyatra borul.

Az 1848—49-diki forradalmat az 50-es években követett absolut uralom, mint minden más erkölcsi testületre, ugy az egyházakra is általában vallásosság, áldozatkészség és erkölcsi tekintetben zsibbasztó hatást gyakorolt. A semmi-ből kezdett építkezést — bármily számos, lélekemelő példával találkozunk egyházunk emlék lapjain a nemzetiség és felekezeti nélküli önkéntes adományoknak — nem birta meg az építető pénztár, terheket kellett felszedni, melyek — a több évi egyházi adók be nem folyása miatt fizetetlen maradt kamatokkal együtt, oly elviselhetetlenekké nőtték ki magokat, hogy az 1859-ben nagy áldozattal újra épített, a felekezeti iskolának 1873—74-ben történt megszüntével, az egyház bérházává törpült kereszt-utczai népiskolát 1879-ben el kellett idegeníteni, a mi fájdalom meg is történt! — Ma az egyházat egykor szép reményekben ringatott, nagy áldozattal létesített egyetlen prot. népiskola Aradon, a gör. keleti püspöki lakba olvasztva, annak hivatali helyiségét képezi.

Megteremtette a hagyományos prot. felekezeti hitbuzgóság, elseprette a földnek színeről az absolut kormányzat mérges párázataival saturált kor, idő fuvalma.

A mi az egyház statisztikai átnézetét illeti: e folyó évben megejtett országos népszámlálás adatai szerint van az egyházban — 179 különböző utcán és téren — 1712 nő, 1408 szórványosan lakó férfi, összesen 3120 lélek, mely számhoz a legnagyobb contingenszt a szüntelen váltakozó, naponkint ki-be vándorló és így nyilván nem tartható, meg nem adóztatható cselédek, napszámosok, szegény iparosok és iparos segédek szolgáltatják. — A mi a népiskolai oktatást illeti: 6—12-ig iskola köteles figyermek van 164, leány 152, összesen 316; 13—15-ig 94 fiu és 75 nő, összesen 169 ismétlő iskolaköteles. — Tényleg jár, felekezeti iskola hiányában a községi iskolákba 6—12-ig 93 fi és 58 leány, összesen 151, kiket a kántor-tanító oktat a lelkész felügyelete alatt a vallásban. Az ismétlő iskolások a fenkitett mennyiséget meg sem közelíthető arányban járnak hitoktatás nélkül a vasárnapi iparos iskolába; a polgári s leányiskola felsőbb osztályaiban, a reál és középiskolákban, ideértve az állami

tanítóképezdét is — a lelkész működik mint vallástanár. — Született a múlt évben 57 fi, 62 nő, összesen 119; ezekből törvénytelen volt 16 fi, 13 leány, összesen 29. — Nazarénus szüléktől bejegyeztetett a kapitányi hivatal utján 2 fiu 1 nő. Házasságra lépett 26 pár, melynek fele része — 13 pár — vegyes vallásu. Elhalt fiu 70, nő 65, összesen 135 egyháztag, kik jobbára a kántor-tanító által, vagy minden szertartás nélkül a közkórházból temették el.

Az ó-aradi anyaegyházhoz mintegy 26, négy szolgabírósi (ó-aradi, új-aradi, pécskai, vingai) járás területén szórva létező, soha még eddig senki által meg nem látogatott, számba nem vett leányegyház (község és pusztá) tartozik, de ezekből alig fizet egy-két tag egyházi adót, keresztelés, esketés, temetés eseteiben alig él egy két család az illetékes lelkész szolgálatával. S minthogy hozzájuk közelebb eső ref. egyház és lelkész nincs, keresztelik, esketik, temetik őket derűre, borura — és pedig a nélkül, hogy a törvény értelme szerint az anyakönyvi eseteket bejegyzés végett az egyedül illetékes ó-aradi lelkészi hivatalnak megküldenék — más, idegen hitfelekezeti lelkészek, a mi azt jelenti, hogy absorbeálnak naponként a domináló idegen egyházak — és a mi több — nemzetiségek által.

A mi a jelent illeti: az egyháznak az elidegenített népiskola visszaállítására szánt, takarékpénztárban elhelyezett 2636 frt tőkéjén kívül — eltekintve a templomtól és lelkészi laktól — sem ingó, sem ingatlan vagyona nincs. Normalis viszonyok közt 1500, 1600 frt közt ingadozó évi szükségletét az egyes hivek által 1—25 frtig fizetett osztály szerinti, beszédés tekintetében nagy gondot adó évi egyházi adóból fedezi.

Talán nem állítok valótlan dolgot, ha megemlítem, hogy az egyház a múlt 1880-dik év második felétől számítva kezd ébredezni évtizedes lethargikus álmából, a mennyiben: a) a hivek minden társadalmi osztályát képviselő egyház-igazgatótanács újból szerveztetett; b) ötvenéves évfordulóját megtartotta nemcsak ünnepélyes isteni tisztelet, hanem hitfelekezeti, nemzeti különbség nélkül a város előkelő hölgyei által létesített színi előadással is; c) e színi előadás jövedelméből a tetemes javítást igényelt lelkészi lak tetőzete, általában egész külseje, belseje pedig a honoratorok önkényes adományából az egyház rangjához képest kijavított, diszített; d) kieszközöltetett a város pénztárából évi 200 frt segély az egyház, hitoktatási honorarium címén 100 frt a lelkész számára. — Mely életjelt tanúsító mozzanatokhoz ha hozzáadom még azt, hogy az egyház lebegő adósságának kifizetése, a lelkészi lak elrongyolott kerítésének újjali helyettesítése a minapon végrehajtás alatt álló 2800 frt adóhátrányból legalább részben kilátásba van helyezve: azt hiszem — hogy ha mindjárt miniatur kiadásban is — elég hü képét adtam az ó-aradi ref. egyház jelenének s cikkem elején multjának. Kelt Ó-Arad, 1881. ápr. 30.

Ferenczy Gedeon,

ref. lelkész s egyházmegyei törvényszéki bíró.

T Á R C Z A

„Pia fraus“ a vallásos fejlődésben.

(Folytatás.)

Sokszor ismételt mondásoknál mind kevesebb szükség lesz az értelmi tevékenységre. Nem lehet tehát csodálni, ha a százados

használat által szentesült imádságok, mint ezt már az elmondás monotonijából következtetni lehet, a beszédszerv gépies mozgásává válnak s kényelmes közönyösséggel periodice reproducáltnak. Ettől már csak egy lépés van odáig, midőn az ember mással végezteti maga helyett az imádságot s éltében vagy halála esetére bizonyos számú könyörgést vesz bérbe. Sőt abban is csak következetesség van, ha a már mechanizmussá lett imádkozást, kezével végzi vagy egyenesen gépre bizza. A liturgiákban hajdan és most lehetnének elég ily kövesedést vagy az óramű munkájára emlékeztető cselekményt. Ez imádkozási mechanizmus ismeretes példái a rózsakoszorúk, az imákat számoló golyófüzerek, melyek valószínűleg Ázsiából jöttek át Európába s legbizarrabb kifejlődést a buddhistáknál nyertek. Az igazhívő buddhista ma is csendes morzsolgatja le mind a 108 golyót a szent formulák elmondása közben s életének tetemes részét ennek újra meg újra csinálása veszi igénybe. A rózsakoszorú használata csak a középkorban terjedt el a muhammedán és keresztény népek közt, kiknél az imáról uralkodó képzetekben igen jó talajra talált. Végletekig jutva e vallásos gépiesség a tibeti buddhisták „imádkozó malmá“-ban, mely eredetileg talán egy symbolikus „csakra“ „törvény kereke“ volt, majd átváltozott egy tengelyre erősített hengerré, mely a hívők hite szerint a belsejében papírra irt szent szavakat minden fordulónál ismétli. Ez imádkozó malmok nagysága igen különböző, elkezdve az apró játékszertől, melyet kézben lehet forgatni, a nagy dobokig, melyek szél vagy vizerő által hajtatnak s mondásaikat ezer meg ezerszer ismétlik.

Ha az ima kérés, melyet az ember más emberhez vagy istenhez intéz, az áldozat cselekmény, melylyel személyi lény személyt akar megtisztelni. E tisztelet kimutatása mint emberek, úgy istenek irányában is állhat ajándékozásban, hódolásban, önmegtágadásban vagy lemondásban. S ezek bizonyos fokozatokat képeznek. A legalsóbb műveltségi fokon álló ember azon felfogása, hogy az istenek, kiket emberi lényekhez hasonlóknak, sokszor csak az ősök lelkeinek tart, az ajándékot nemcsak szívesen fogadják, de fel is használják, lassankint helyet enged ama kötelességérzetnek, mely szerint függését, gyengeségét külső jelekben is el kell ismernie urával szemben; majd belátván, hogy istenének az ő ajándékaira nincsen szüksége s hogy az hódolatával nem nyér semmit, jól esik ragaszkodását legalább azzal tanusítani, hogy magát megfosztja valami becsesétől. Ez utóbbi cselekményen felismerhető az erkölcsi motívum. A lelkiismeret, a jónak belátása s az akarat közti viszony oda nemesült, hogy az elfogadott jók terhére vannak a léleknek mig azokat nem viszonzhatja s az önmaga által elítelt hibákért, vétkekért büntetnie kell magát a másoknak okozott szenvedésért, igazságtalanságért önkéntesen szenvedni, bűnhődni s ezzel helyreállítani a megzavart harmóniát. Ki előtt tehetne méltóbban bűnbánó vallomást, kinek tudtával hajthatná végre magán az önkéntes büntetést mint az előtt, kit legfőbb erkölcsbirónak ismer? Ezen felfogásig s a ritus céljának ilyen meghatározásáig, melyben isten az erkölcsi világrend fejének tekintetik, nagyon hosszu uton jut el az ember.

Az áldozat a maga legelemibb, legelső s leggyermekesebb formájában ajándék. Ekkor még föld, tűz, víz, levegő, fetiss személyeknek vétetnek, kiknek az adomány tényleg átadatik. Az áldozó hiszi, hogy az elemekben s a tárgyakban levő szellem e materialis közegek által birtokába veszi s el is fogyasztja az ajándékot. E hitét a perui igazolva látja azon különben előtte érthetetlen jelenségben, hegy a nap számára kitűzött folyadék (libatio) felszáll; a madagaskari is meg van győződve, hogy a lapos

edénybe töltött áldozati arakot Angatra issza ki. Az északamerikai indiánok, ha vihar éri őket a tavon, egy lábainál fogva összekötött ebet dobznak a haragos víz szellem kiengesztelésére; földrengéskor s a föld megrepedésekor hajdan embert dobtak a hasadékba, később elégnék tarták annak átugrását s áldozatul egy fogolykakas bedobását. A fanti négerek a szeleknek embereket és barmokat áldoznak s az áldozatot körül álló papoknak és papnőknek készséggel elhiszik, hogy az áldozat felragadtatott, noha ők magok a forgószélből semmit sem láttak. Hogy az efféle nézetek nem csak a vad népeknél találhatók, de műveltebb nemzeteknél is, tudjuk a történetből, melyben fel van jegyezve, mint igyekezett Xerxes az előbb meglánczolt s megkorbácsolt Hellepontust arany serleg és kard ajándékozásával kibékíteni s Hannibálról tudjuk, hogy Poseidon számára állatokat dobott a tengerbe s legyen csak mese a Marcus Curtius önfeláldozása, a hitről, mely szerint a föld szelleme áldozatot kíván, így is bizonyoságot tesz.

Természetesebben történik az ajándék átadása a szent állatoknak vagy bálványoknak, melyeket az istenek incarnationójának, az elhalt emberek lelkei új lakóhelyének, illetőleg az istenség képviselőjének tartanak. A floridai napmadarak (tonatzulik) s a polynesiái szent verebek rendszeresen kosztoltatnak a lakosok által; így a dix-covei alligator, a bonnyi czethal, az indiai szent tehének, a durgák sakáljai. — Több helyen embereket részeltettek a szent ajándékokban, rendszeren olyanokat, kik valamely nagy ünnepen meg fognak áldoztatni. A mexikóiak 12 hónapig lakmározatták az ifjút, kit a napisten ünnepe megakartak áldozni; így vannak Indiában a Radhát képviselő leánynyal. Ezen felfogáshoz, mely az áldozatnak becsét akkor is fenntartja, ha azt nem maga az istenség, de egy hozzátartozó fogyasztja el, nagyon közel jár a papok felhatalmazása az áldozati ételek, italok elvégzésére. A fidszi pap a teknős békát és tésztát, a délafrikai pap a hegy, folyó és erdő szellemeinek küldött ételeket maga fogyasztja el s a brahman átveszi az ösök szellemének számára égő áldozati ajándékokat, azoktól, kik otthon nem rendelkeznek szent tüzzel, — akár csak a tűznek adnák! — Barok módja az áldozati ajándék átnyújtásának az, melyben a bálványképet résztesítik. Az osztyákok naponként egy tányér levest tesznek bálványuk szája elé; az aztékek az emberáldozat vérével bele is öntik a bálvány torkába s a megöltnek szívét a bálvány hasára tűzik, mintha megette volna. A papoktól nem lehet rossz néven venni, hogy a szegény tehetetlen bálványnak az emésztésben segítségére vannak. Az ókori babyloni Bél templomában a szét-hintett hamu elárulta a papok lábnyomait, kik egy titkos ajtón belopódkodtak a bálvány ebédjét elfogyasztani. A nabodai négerek előtt is gyanus az a nesz, mely bálványuk hajlékából kihalatszik, midőn az a neki ajándékozott pálinkás palaczkokat egymás után üritgeti s az osztyákok nagyon esodálják, mily nagy mennyiségű burnót tudnak felhasználni az istenek egy-egy éjszakán át.

Nem szokatlan az alsóbb műveltségű népeknél az a hit, hogy az isteneknek, kik finomabb testű vagy szellemű lények, az áldozatnak nem materialis állományára, hanem lényegére, életére, szellemére van szükségök. S mert a vért régente egynek vették az étellel, azért illette az isteneket az állati áldozatból a vér. A malajok hite szerint a daemonok, ha hozzáférhetnek megisszák az embervért. Az indiai benszültteknél s északi Bengáliában az emberek magoknak tartják az állati áldozat hasát, miután az isteneknek csak a vér kell. A benini négerek is odaadják bálványuknak a kakas vérével, de husát maguk fogyasztják el.

Azon képzelettel, mely szerint az istenek ködszerű, aetheri lények, természetesen társul ama hit, hogy az áldozatot lehetséges gőz alakjában hozzájuk juttatni. A tömjénégetés ezért játszott nagy szerepet már az amerikai őslakók ritusában. Így akarják az ozagok élvezetben részesíteni a szellemeket, mikor pipázni hívják. Más indián törzsek ezért fordulnak a nap felé, mikor pipáznak s üdvözlik pipafüsttel a felkelő napot. A zuluk tömjént és zsirt égetnek, hogy őseik szellemének kedves illatot nyujtsanak. A tömjén használata meg volt a görögöknél és rómaiaknál, de ők takarékosabban bántak azzal, mint a keletiek szoktak a tömjénnel, myrhával és káziával. Egyiptomban is tömjént égettek az istenek szobrai előtt s Herodot állítása szerint Babylonban Bél ünnepén ezer talentum értékű tömjént égettek el.

Gőz alakjában szállnak fel az égbe a megégetett áldozat részei. Ez az égő áldozat magyarázata. Ezért szokták az az algonkin indiánok az étel egy részét tűzbe vetni; ezért égették meg a peruiak a nap ünnepe a fekete lámát; sőt a khinaiak állatokon kívül selyemszöveteket, drágaköveket is égetnek a nap, hold és csillagok tiszteletére. A siamiak hite szerint házi isteneik nem nyulnak ugyan a nekik feltálat rizshez, de szivesen szivják be annak forró gőzét. Porphyrius, a neoplatonikus, igazolni akarja az áldozatot, midőn felteszi, hogy annak füstje tényleg növeli az istenek spiritualis substantiáját. — Nem példátlan azonban már a vadaknál sem az a ravasz praktikusság, hogy az állatnak csak oly részeit égetik meg az istenek számára, a miket magok úgy sem ennének meg. A peruiak a nagy ünnepeket kivéve, egyébkor csak belét égetik meg az állatnak, husát magoknak tartják. A szibériai turguzok csak egy kis darabka hust adnak a tűzbe vetendő májhoz és zsirhoz. Mások úgy okoskodnak, hogy a szellemek majd ki tudják választani az áldozati eledelből a nekik valót; elég szép az embertől, ha megkínálja őket s megelégszik az igy lényegétől megfosztott maradékkal. A zuluk a leölt barom husát egész éjjel állni hagyják, hadd vegyék ki belőle részöket az ösök szellemei, de reggel aztán magok látnak hozzá. Az indiai garrovok az áldozati állat fejét és vérével egy bambusz fedél alá állítják, melyet fehér vászonnal takarnak be s az istenek tetszésére bízzák, akarnak-e abban részesülni; bizonyos idő múlva aztán előjönnek, hogy a maradványt társaikkal elfogyaszszák. A szibériai bunétek egy állványra helyezik az istenek számára való megfőtt juhot, ott áll az, míg samanjok énekel, azután ellakomázzák.

A fidszi szigetlakók is úgy vélekednek, hogy az ételáldozatnak csak szelleme illete az isteneket, teste őket magokat. Indiában vannak még ma is félvad törzsek, kik a marhát, disznót, szárnyas állatot leölvén a magok számára, ártatlanul kijelentik, hogy az életszellemeiket az istennek adják.

(Folyt. köv.)

Külföld.

A methodismus különösen Németország déli részében, Würtembergben és Badenban bámulatra méltó tevékenységet fejtett ki az utolsó évek alatt. Befolyását erősen érzik különben Dániában, Svéd- és Norvégországban is. Németországon a nemzeti egyház papsága nagymérvű gyanakodással, ha nem épen positiv ellenségeskedéssel nézi e mozgalmat. De a népet, minden hivatalos intelmek dacára is, mindinkább kezdi vonzani a methodista hitszónokok meleg evangyeliomi buzgalma. A német egyház jelen állapotában két körülmény kedvez ezen áramlatnak. Az egyik az, hogy a mint Ebrard kimutatja egy utazásáról szóló leírásában

(Sevennen-Reise 1880.), a nemzeti egyház lelkészei közül többen csak valami pantheistikus pogányságot predikálnak s nem találnak tanító szavakat azok részére, kiknek szívükön fekszik saját lelki idvességük, a minnek következtében aztán, ha valahol vallásos élet pezsdül föl, ezek ott hagyják nemzeti egyházukat. A másik körülmény pedig az, hogy a pietismus, mely Spener befolyására majnai Frankfurtban s a Bengelére Würtenbergben oly mély és tartós hatást szerzett magának a keresztyén lelkekre, természetesen rokonszenvezik a methodista mozgalommal. — Az evangyélium ügye felvirágzásának csak javára szolgálhat e nevezetes körülmény.

A francia református egyház. Ezen egyháznak gyakran vetik szemére, hogy minduntalan küldözgeti ki a segélyadomány gyűjtőket, de maga igen keveset tesz saját magáért. E váddal szemben egy statisztikai kimutatást látunk közölve a „Catholic Presbyterian“ című kitűnő angol egyházi folyóiratban, melyet érdekesnek tartunk olvasóinkkal mi is megismertetni.

I. Bibliaterjesztő társulat. Ilyen kettő van ezek foglalják el a diszhelyet. E két társulat egy részről conservative, más részről mérsékeltén progressive működik. Mind kettőnek bizottsága hívő emberekből van összeállítva s a mennyiben a francia református egyház sokat szenved a sok különböző bibliafordítás miatt, komolyan törekszik segíteni e bajon. Istennek igéjét hívő körarusok kezébe teszi le, a kik így képesítve vannak a jó magot országszerte hinteni. Megható szokás ezen egyházban, hogy minden új házaspárnak egy bibliapéldányt ajándékoznak, melynek elején néhány üres lap marad a fontosabb családi események bejegyzésére, minők a születések, házasságok és halálozások. Továbbá minden új egyháztagnak s minden katonai szolgálatba lépő fiatal embernek adnak egy újtestamentomot. A két társulat évi bevétele átlag 22,000 forint.

II. Hittanhallgatókat s lelkészeket segélyező társulatok. Van a francia ref. egyháznak két iskolája oly növendékek számára, kik a theologiai kollegiumok hallgatói szándékoznak lenni. — Egyik ezek közül Párisban, másik a délnyugati provinciák egyikében van s főleg ez utóbbiból kerül ki a hittanhallgatók nagy többsége. A növendékek nagy része tevékeny részt vesz a körülötte eső területen a különböző evangelizáló munkákban. A múlt évi kimutatás szerint e két intézet céljaira körülbelül 20,000 frt lett gyűjtve. Gyűjtenek alapot a theologiai kollegiumok növendékeinek adandó pályadíjakra s hogy a kitűnőbb ifjakat külföldi egyetemekre utaztathassák. Ez alap még csekély, mert körülbelül 4000 frtra megy. Szintén ilyen csekély a lelkészeket segélyező társulat tőkéje is, de mert remény van rá, hogy az egyetemes egyházi gyűlés ez ügyet nem sokára kezébe veszi, remélik azt is, hogy a 6000 frtnyi csekély tőkéből az egyház fentartási alap pénztára fogja magát kinőni. Áll fen egy elaggott lelkészeket segélyező társulat is, kik tényleges szolgálatuk ideje alatti csekély javadalmazásukból képesek voltak e társulat pénztárába bizonyos évi összeget befizetni. Az eddigi eredmény 16000 frt.

III. Bel- és külmissiói társulatok. Első ezek között a „Központi evangelizáló társulat“, mely 1835-ben oly célból alapított, hogy az elszórt hugenották lelki szükségéről gondoskodják. Azon évben volt minősze három ügynöke, nyolcz állomása és öt iskolája. Múlt 1880-ik

évben pedig volt 140 ügynöke, 320 állomása és 53 iskolája. A társulat ma már képes munkálkodását kiterjeszteni az egészen r. katolikus vidékek lakóira is, kik oktatást kívánnak s igen jelentékeny szolgálatokat tehet, mikor a politikai és katolikusellenes mozgalmak egyiránt kedveznek az evangyélium terjedésének. Bevétele 1839. körül 5000 frt volt évenként, most meg már rendesen fölmege 75,000 forintra.

2. Evangelikus társulat. E társulat az evangyéliomi igazság terjesztésének céljából 1833-ban alapult meg s nagy sikerrel működött Franciaország különböző részeiben. Foglalkoztat mintegy 60 ügynököt. A társulat ügyeit vezető bizottság úgy van szervezve, mint az evangyélius szövetségé, a mennyiben abba 9 tagot a reformált, 4-et a lutheránus s 7-et a szabad-egyház választ. Az aláírók leginkább a református egyház tagjai közül kerülnek ki, mint a kik legnagyobb számmal is vannak. A társulat évi bevétele körülbelül 50,000 frt.

3. Belmissiói társulat. E társulat az utolsó években alapított oly célból, hogy felolvasások által terjessze az evangyéliumot a szabad-gondolkozók és a r. katolikusok között. Évi bevétele körülbelül 8000 frt. Több kisebb helyi társulat is működik a hazai evangelisatio munkájában s gyűjtenek együtt mintegy 20,000 frtot.

4. Külmissiói társulat. Az „Evangelikus missiói társulat“ Délafrikában, Tahitiban és a Senegal környékén működik. Működését Délafrikában kezdvén meg s kitűnő sikerrel folytatván, itt is tart fen legtöbb ténitöt és állomást. Tahitiban és a Senegal környékén is szép sikerrel foly a hittérítő munka. E társulatot segítik legnagyobb mértékben a skót és a svájci hitrokonok, kik múlt évben is 40,000 frtot gyűjtöttek e célra. A társulat évi bevétele 1880-ban 110,000 frtra ment.

IV. Philanthropikus társulatok. A francia református egyház tevékenysége különösen a keresztyén philantropia terén tűnik elő. Alig van az emberi szenvedésnek, nyomornak olyan alakja, mely segélyt, gyógyítást ne találna egyik vagy másik e célra alakult társulatnál. Ez intézményeket számos voltuk miatt föl nem is sorolhatjuk, de megjegyezzük, hogy minden nagyobb központi helyen, hol elegendő számmal vannak a reformált egyház tagjai, rendesen van egy, kisebb vagy nagyobb fontosságú kórház, betegek és elaggott szegények számára. Legkitűnőbb példánykép e tekintetben a párisi diakonissa-intézet, hol a betegek a legjobb gyakorló orvosok gondozása mellett a legjobb ápolást nyerik. Évi kiadása 40,000 frtra megy. Meg kell említenünk Bost lelkész működését déli Franciaországban, kinek kórházában több mint 350 szegény szenvedő nyertesti és erkölcsi bajaiban gyógyulást. Az évi kiadás közel 100,000 frt.

Siketek, némák, foglyok és árvák, mindannyian kellő gondozásban részesülnek s hogy a hosszú és érdekes történetet röviden elmondjuk, statisztikai adatokra építve állíthatjuk, hogy e célokra évenként 480,000 frtot adnak ki.

Az elsorolt társulatok a legnevezetesebbek s úgy tekinthetők, mint általános értékű s hasznosságú társulatok. A kisebb és inkább helyi szükségeket s érdekeket szolgáló intézetekről részletes kimutatást nem közölhetünk, valamint nem adjuk azon templomi gyűjtések kimutatását sem, melyek együttvéve szintén tekintélyes összeget képviselnek. A fran-

czia ref. egyház maga is sokat tesz magáért, mert a fentebbieket összegezve, mintegy 840,000 forintnyi eredményt látunk s ha ebből kivonjuk, a mit ahhoz a francia lutheránus egyház s a hollandiai, svájci, amerikai, angliai, skótországi és írthoni hitrokokok adnak, még mindig marad fen 760,000 frt, mely szép összeget fenebbi czélokra magok a francia ref. egyház tagjai gyűjtenek és adnak össze évenként. y s.

Különfélék.

A gymnasiumi közvizsgálatok ideje junius 19-től 24-ig terjedő napokra tüzetik ki, oly formán hogy:

19-én. A melléktantárgyakból, francia, gyorsírás délelőtt; torna és ének délután.

20-án. Egész nap a VII. osztály 2 szakasza; a) szakasz az oratoriumban; b) szakasz a VIII. osztály termében.

21-én. Egész nap a VI. és V. osztály; VI. osztály az oratoriumban, V. a VIII. oszt. termében.

22-én. Egész nap a IV. osztály az oratoriumban; III. oszt. a) a VIII. oszt. termében.

23-án. II. oszt. oratoriumban, III. oszt. b) VIII. oszt. termében.

24-én. I. oszt. a) oratoriumban; I. oszt. b) VIII. oszt. termében.

25—30-án. Szóbeli érettségi vizsgálat.

Debreczen, 1881. máj. 31. Békési Gyula gymn. igazgató.

Halálozás. A máramaros-ugocsi egyházmegyében Csosz Pál bábonyi ref. lelkész május 17-én hosszú betegeskedés után elhunyt. Ifju özvegyet és öt neveletlen árvát hagyott hátra vagyontalanul a legszigorubb anyagi helyzetben. Béke lengjen porai felett s özvegyével és árváival legyen velök az Ur áldó s megsegítő kegyelme.

A tiszántuli ref. tanáregyesület f. évi július 8. és 9. napjain Mezőturon tartja meg közgyűlését. Tárgyai lesznek 1) a szokásos elnöki megnyitó beszéd, s a jegyző és pénztárnoki jelentések. 2. A külföldi és hazai nevezetesebb tanügyi mozzanatokról szóló szemle Bihari Pétertől. 3) A mezőturi ref. gymnasium története Bihari Pétertől. 4) Természettani gyakorlati előadás Nagy Páltól. „Miként lehet a természettan tanítását szemlélhetővé tenni oly középiskolákban, hol rendszeren felszerelt természettani szertárak nincsenek?” 5) A tanári nyugdíj- és gyámintézet tényleges életbe léptetéséről szóló intézkedés. 6) A beadandó indítványok és egyéb folyó ügyek tárgyalása.

A gyűlés tagjainak elszállásolásáról és ellátásáról a mezőturi egyház vendégszeretete gondoskodik. Vasuti árleszállítási kedvezmény nyereséről az elnökség intézkedni fog.

A mezőturi ref. gymnasium tanárkara május hó 15-én, fele részben a helyi természettani szertár, fele részben pedig a tiszántuli ref. középiskolai tanárok nyugdíj- és gyámintézete javára népszerű előadást rendezett: melyen a nyomtatott meghívó s tárgysorozat szerint Bodolai László igazgató megnyitó beszédet, Ambrus Péter Kisfaludy Károly színműiről működéséről érdekes ismertetést, Orosz István a központi mozgásról s ezzel kapcsolatos tünetnyekről mutatóanyagokkal kísért előadást tartott, Füredi Lajos Görner „Das Salz der Ehe“ című kedélyes költeményének sikerült fordítását mutatta be; a gymn. énekkar pedig 3 darabbal működött közre.

Az előadás — a nem egészen kedvező idő dacára is — szép számu díszes közönség jelenlétében folyt le s 56 frt 40 krt eredményezett, melyből 24 frt 80 kr a kitett jótékony czélokra felülfizetés. Ez összegből leszámítván 4 frt 22 kr mint alkalmi kiadás, marad a kiirt czélokra külön-külön 26 frt 9 kr.

Felemlítjük végül, hogy a mezőturi ref. egyháztanács a jelzett nyugdíjintézet részére megállapított díjak fedezésére forrást mutattván ki, 138 tandíjt fizető tanuló után 50

krjával 69 frt, s 6 tanár után 12 frtjával 72 frt szinte illetékes helyére juttatásra vár. O. J.

Vasárnapi, ünnepi és alkalmi imádságok templomi használatra. Készítette Révész Bálint jelenleg a tiszántuli ref. egyházkerület superintendense. Negyedik kiadás. Kiadja ifj. Csáthy Károly királyi gazdasági tanintézeti könyvtár. — Ezen imák kitünősége sokkal ismeretesebb, mint hogy legkevésbé is ajánlásra szorulnának: a közhasználatban nagy elterjedtségüket mutatja az, hogy immáron a 4-dik kiadásra volt szükség; csak röviden jelezzük, hogy ezen IV. kiadásban az imakönyv vászonba kötve 2 frt 80 kr, arany metszettel 3 frt.

Megjelent „**A magyarországi országgyűlések vallásügyi tárgyalásai a reformációtól kezdve.** Irta Zsilinczy Mihály. Első kötet a reformációtól a bécsi békéig. — Budapest 1880. A protestáns theologiai könyvtár XIV. kötete. XII. 360 lap.

Tartalom: Pünköszt ünnepén. Tóth Sámuel. — Középiskolai tanárképzés. — Adalékok az aradi ref. egyház történetéhez és jelenéhez. — Tárca: „Pia fraus“ a vallásos fejlődésben. — Külföld. — Különfélék.

Felelős szerkesztő: **Tóth Sámuel.** Szerkesztő társak: **Békési Gyula, Gergely Károly, Géresi Kálmán.**

P á l y á z a t.

A szatmár-németi ref. egyházban megürült elemi 1-ső fiosztály tanszéke betöltendő lévén, az ezen tanszéket elnyerni óhajtok kellőleg felszerelt kérvényüket folyó évi **július 15-dik napjáig** a nevezett egyház lelkészi hivatalához nyujtsák be.

Ezen tanszékhez kötött évi járulék:

1. A város pénztárából havi előleges részletekben 500 frt.

2. Ugyancsak a város pénztárából lakbér czimen hasonló részletekben 42 frt.

3. Nyolcz ölet tevő tüzi fa méter mértékben, a város által beszállítatva, melyből a tanterem is fütendő.

4. Temetésre menés alkalmával predikációs vagy oráció halottól 1 frt, énekszóstól 50 kr.

Az elválasztandó kötelessége: az elemi iskola 1-ső osztályába járó fiu gyermekek tanítása az előirt tanterv szerint.

Pályázó csak pályavégzett okleveles tanító lehet és tanszékét folyó évi szeptember 1-ső napján elfoglalni köteles.

Kelt a szatmár-németi ref. egyházi tanács 1881. évi május 22-dik napján tartott üléséből.

Kanizsay Zsigmond,

egyházi jegyző.

Fésös András,

reform. lelkipásztor.

3—1